

Social analysis of choosing spouse among Iranian female aid workers and active nurses in war zones during the Iraq- Iran war

Somayeh Sadat Shafiei*

Abstract

Without the shadow of a doubt, the occurrence of an imposed war in the form of large surprise and bloody attacks by the enemy and the continuation of the battle for about a decade is an important and deep social changes that have changed the social order of institutions and structures. By exploring the statements and field interviews with women nurses and aid workers active in medical centers in war zones, this research examines the issue of marriage type and spouse selection patterns as well as related values and attitudes among them. The qualitative method of document analysis and thematic data analysis has been used.

The findings show that the criteria for choosing a spouse is assimilation and follows the theory of matching spouses. The pattern of marriage is within the group, which means social groups and not kinship groups. The basis of marriage matching is based on values, religion, geography, gender beliefs and age, and it includes mostly direct acquaintance, recognition of women's right to choose and make decisions by them. So, choosing a spouse by women, especially considering their age, is against the model of arranged marriage and kinship ones as a relatively common form of marriage in Iran can be defined as a sign of women's conscious decision-making and along with their determination to attend, social participation and the continuation of their nursing relief activities in high-risk war zones.

* Associate research professor of Sociology, Department of Social Studies, Institute of Humanities and Cultural Studies, Tehran, Iran, ss.shafiei@ihcs.ac.ir, ss.shafiei@gmail.com.

Date received: 17/03/2024, Date of acceptance: 07/05/2024

Moreover, the findings manifest that these women showed a high level of agency by staying in the region, accompanying their husbands and becoming mother.

Keywords: Marriage, war nursing, social role, assimilation.

Introduction

From a sociological point of view, the choice of a spouse is not random and is studied as a social phenomenon that is influenced by social structures, restrictions, opportunities and norms. The family, like other social institutions, has seen important changes throughout the contemporary history of Iran and in the light of major and profound social and political changes. Therefore, although in line with the global developments of modernity in Iran, we are also witnessing a change in the form of the family from extended to nuclear, but beyond that, both the type of marriage and the patterns of choosing a spouse, as well as the values and attitudes have been transformed. Understanding these changes by introducing and analyzing the experienced patterns has provided a way to analyze the trends and procedures, and determines the next further types. In this regard, choosing a spouse, getting married and forming a family among Iranian women who volunteered to provide relief, nursing and clinical care in the war zones during the Iran-Iraq war is the theme of research.

A large number of volunteer nurses and female aid workers who, with a sense of responsibility towards their countrymen and sense of altruism, provide very important and effective services and play a vital role in relief and rehabilitation, treatment, clinical care and treatment of the injured, and as a result, protect the homeland and its offspring. By carrying out emergency missions in the form of medical personnel, they went to medical centers in the frontline areas, despite the deadly dangers, they decided to live and work in the areas under attack and chose a lifestyle that was unique in its kind. This lifestyle includes both subjective, attitudinal and objective aspects, the action corresponding to it, such as the pattern of choosing a spouse. Social studies, however, over time and due to the lack or unavailability of data, lack of understanding of the importance of the subject and the existence of thematic priorities based on events, have failed to examine and analyze these types.

Materials & methods

Methodologically, The qualitative method of document analysis and thematic data analysis has been used. At the same time, to complete the information and verify some

categories, field interviews have been conducted with experienced nurses working with war wounded who were selected by snowball sampling. By exploring the statements and field interviews with women nurses and aid workers active in medical centers in war zones, this research examines the issue of marriage type and spouse selection patterns as well as related values and attitudes among them.

Discussion and Result

the occurrence of an imposed war in the form of large surprise and bloody attacks by the enemy and the continuation of the battle for about a decade is an important and deep social changes that have changed the social order of institutions and structures. The findings show that the criteria for choosing a spouse is assimilation and follows the theory of matching spouses. The pattern of marriage is within the group- social groups rather than kinship groups. Therefore, the preferences of these factors played a role in getting to know each other before marriage and forming the decision to get married, but going to war zones is the basis for direct acquaintance and in some cases it was mediated a marriage broker. Marriage is very valuable for female nurses and aid workers, and their professional activities have not caused them to choose celibacy or establish relationships outside of marriage.

Conclusion

Choosing a spouse by women, especially considering their age, is against the model of arranged marriage and kinship ones as a relatively common form of marriage in Iran can be defined as a sign of women's Agency and along with their determination to attend, social participation and the continuation of their nursing relief activities in high-risk war zones. The issue of choosing a wife in this research for the social studies of women in Iran, in addition to the implications it has in the study of the family and social changes, is of double importance due to its functionalist basis. This reading is against the analysis that considers the lives of women in the third world incomplete and of poor quality and defines them based on their passive position. Women here are not pre-made sexual, political and social objects. Based on modern teachings and having an acceptable level of education, they enter the fields of social relations and choose to continue their lives.

Bibliography

- Abbasi Shawazi, Mohammad Jalal, Fateme Torabi (2006; A) The level, trend and pattern of consanguineous marriage in Iran, letter of the Iranian Demographic Association, Vol. 2. [in Persian]
- Abbasi Shawazi, Mohammad Jalal, Fateme Torabi (2006; B) Intergenerational Differences in Kinship Marriage in Iran, Sociological Association Quarter, D 7, No. 4. [in Persian]
- Abedi, Fatemeh (2017). Pileh Eshgh, khatshekanan Publications, Yazd: Organization of Preservation of Sacred Defense Artifacts and Values of Yazd Province. [in Persian]
- Blood, Robert.o. (1972). "The family". New York: The Free Press
- Chung, W. and M. Das Gupta. (2007). "The Decline of Son Preference in South Korea: The Roles of Development and Public Policy," *Population and Development Review*, 33 (4): 757-783.
- Chung, W. and M. Das Gupta. (2011). "Factors Influencing 'Missing Girls' in South Korea," *Applied Economics*, 43(24): 3365-3378.
- Dasgupta, S.(2014). "Women's Partner Choices and Gender Relations in India," *Indian Journal of Economics & Business*, 13(3): 381-403.
- Farjam Far, Soheila (2002). *Wandering Shoes*, Tehran: Sureh Mehr Publications. [in Persian]
- Ghaderi, Taher and Mardani, Sara (2012) Spousal compatibility and the desirability of marital relationships, welfare planning and social development D4, No. 15. [in Persian]
- Ghazi, Morteza, (2014). Number five, the role of women in the resistance of Abadan according to the narration of Fatemeh Joshi, Tehran: Center for Documents and Research of Holy Defense. [in Persian]
- Greenblat, Cathy. (1977). *S: The marriage game*, New York, Random House, Inc
- Hamid, S., R. Stephenson, and B. Rubenson. (2011). "Marriage decision making, spousal communication, and reproductive health among married youth in Pakistan," *Global Health Action*, 4
- Hashemi, Seyed Zia, Fuladiyan Majid, Fatemeh Yamin, Zainab (2013) An empirical study of two competing theories of choosing a wife in Iran, *Iran Cultural Research Quarterly*, D7, No.4. [in Persian]
- Heydari Moghadam Arani, Abbas (2018). *The white butterflies of the Holy Defence*, Tehran: Islamic Revolution and Holy Defense Museum publications. [in Persian]
- Inteziri, Ali and Veisi, Simin (2013) Criteria for choosing a spouse and marital satisfaction, *Gender and Family Studies*, S2, Vol.2. [in Persian]
- Khan Mohammadi, Fatemeh and Partowi, Latif (2016) Survey of marital life satisfaction among couples with traditional and modern styles and social and cultural factors related to it in Miandoab city, *Sociological Studies*, Q9, No. 34. [in Persian]
- Kalmijn M., (1991) Shifting boundaries: Trends in religious and educational homogamy. *American Sociological Review* 56: 786-800.
- Mir Mohammad Rezaei, Zahra Sarokhani, Bagher, Saraei, Hassan (2016) Globalization and Demographic Changes of the Iranian Family, *Women and Family Studies*, vol. 35, p. 9. [in Persian]

69 Abstract

- Ramhormzi, Masoumeh (2017) Emdadgar Kojaei, Ali Atresh's memoirs, Center for War Documents and Research. [in Persian]
- Ritchie J & Lewis J (2003). *Qualitative Research Practice*, London: sage.
- Rubio, G. 2014. "How love conquered marriage: Theory and Evidence on the Disappearance of Arranged Marriages," unpublished manuscript.
- Sadeghi, Rasool, Zanjari Nasibeh, and Mahmoudiani, Sirajuddin (2017) The effect of marriage patterns on marital satisfaction and willingness to divorce in Tehran, Quarterly of the Cultural and Social Council of Women and Family, 21, No. 81. [in Persian]
- Saleh Akram, (2007). *Memoirs of Hamsafar; Women of the Medical Department of the Holy Defense Era*, Tehran: Iranian Red Crescent Institute of Applied Scientific Education. [in Persian]
- Sarukhani, Bagher (1996). *An introduction to family sociology*. Second edition, Tehran: Soroush. [in Persian]
- Sasanikhah, Faezeh (2018). *The Bright Lights of the City, Zohra Farhadi's Memoirs*, Tehran: Sureh Mehr Publications. [in Persian]
- Shabani, Elaha, Sarukhani, Baqer, Labibi, Mohammad Mahdi (2021) Changes in the marriage pattern and its impact on final divorce, Islamic lifestyle with health as its focus, D 5, Vol 4. [in Persian]
- Shahabi, Mahmoud (1993) What do theories say about choosing a wife? *Women's magazine*. Number 1 and 2 in a row of 10. [in Persian]
- Sharifi, Ruhollah; Mousavi, Zeint al-Sadat. (2016). In Parvaneh's words: Zahrahmamar's memories of the women rescuers of Qazvin province. Sarir and the General Directorate of Preservation of the Works and Publication of the Sacred Defense Values of Qazvin Province. [in Persian]
- Yancey G. , (2007): Homogamy over the net: Using internet advertisements to discover who interracially dates, *Journal of Social and Personal Relationships*.

تحلیل اجتماعی همسرگزینی در زنان امدادگر و پرستار فعال در مناطق جنگی در دوران جنگ تحمیلی

سمیه سادات شفیعی*

چکیده

بی شک وقوع جنگ تحمیلی در قالب حملات گسترده غافلگیرانه و خونبار دشمن و تداوم نبرد، از جمله تغییرات اجتماعی مهمی است که نظم نهادها و ساختار اجتماعی را دستخوش تحولات جدی ساخته است. این پژوهش با بررسی کتب انتشاریافته زندگینامه‌نگاری پرستاران جنگ به منزله اسناد کتابخانه‌ای و نیز مصاحبه میدانی با آنان، موضوع نوع ازدواج و الگوهای همسرگزینی و نیز ارزشها و نگرشها مرتبط را در بین آنان مورد واکاوی قرار می‌دهد. یافته‌ها نشان می‌دهد ارزش ازدواج در مورد این کنشگران محرز و معیار همسرگزینی همگون‌گزینی بوده است. الگوی ازدواج درون‌گروهی و منظور از آن گروه‌های اجتماعی و نه گروه‌های خویشاوندی و صورت اصلی آن تک همسری و دائم بوده است. اساس همسان همسری ارزشی، مذهبی، جغرافیایی، سنی و باورهای جنسیتی و دربردارنده آشنایی عمدتاً مستقیم، به رسمیت شناخته شدن حق انتخاب زنان بوده است. همسرگزینی به این شیوه از سوی زنان به ویژه با در نظر گرفتن سنشان، در برابر الگوی ازدواج ترتیب یافته و خویشاوندی بعنوان صورت نسبتاً رایج ازدواج، نشانی از عاملیت آگاهانه زنان بوده و در امتداد عزم آنان برای مشارکت اجتماعی و تداوم فعالیت امدادگری پرستاری آنان در مناطق پرخطر جنگی قابل تعریف است.

کلیدواژه‌ها: ازدواج، پرستاری جنگ، نقش اجتماعی، همگون‌گزینی.

* دانشیار جامعه‌شناسی، پژوهشکده علوم اجتماعی، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی،
0000-0003-4910-3804, ss.shafiei@ihcs.ac.ir

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۱۲/۲۷، تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۲/۱۸

۱. مقدمه و طرح مسئله

از آنجاکه خانواده به عنوان کوچکترین واحد اجتماعی، پایه و اساس ساخت اجتماعی تلقی می‌شود، جامعه‌شناسی خانواده از مهمترین حوزه‌های مطالعات اجتماعی مطمح نظر پژوهشگران این رشته با رویکردهای مختلف تاریخی و میدانی قرار گرفته است؛ فرد بیش از هر نهاد دیگری در پیوند با خانواده قرار دارد و خانواده کارکردهای بی‌نظیر اجتماعی خود را در همه جوامع کم و بیش یکسان اجرا می‌کند. بر این اساس انتخاب همسر یکی از مهمترین تصمیم‌هایی است که فرد برای ادامه زندگیش می‌گیرد و در رابطه‌ای وارد می‌شود که ارزش‌ها، باورها، سبک زندگی و تجربه زیسته او را خواه ناخواه در معرض تغییر قرار می‌دهد. از منظر جامعه‌شناسی انتخاب همسر تصادفی نبوده و بعنوان پدیده‌ای اجتماعی مورد بررسی قرار می‌گیرد که از ساختارهای اجتماعی، محدودیت‌ها، موانع، فرصت‌ها و هنجارها رنگ می‌گیرد.

خانواده مانند سایر نهادهای اجتماعی در طول تاریخ معاصر ایران و در پرتو تحولات کلان و ژرف اجتماعی سیاسی تغییرات مهمی را به خود دیده است. لذا هرچند همسو با تحولات جهانی مدرنیته در ایران نیز شاهد تغییر شکل خانواده از گسترده به هسته‌ای هستیم، اما فراتر از آن و به فراخور، هم نوع ازدواج و الگوهای همسرگزینی و هم ارزش‌ها و نگرش‌ها دگرپذیری یافته‌اند. درک این تغییرات با معرفی و تحلیل الگوهای تجربه شده، مسیری برای تحلیل روندها و رویه‌ها به دست داده، مابه‌ازاهای بعدی را در گذر زمان مشخص می‌سازد.

هرچند درباره تحولات اجتماعی فرهنگی، اقتصادی و سیاسی دوران جنگ تحمیلی کم و بیش گفته شده اما به باور پژوهشگر این تحولات در همه جا یکسان تجربه نشده و در نتیجه صورت‌های اجتماعی متفاوتی را رقم زده است. یکی از این صورت‌ها، همسرگزینی، ازدواج و تشکیل خانواده در میان زنان کنشگری است که در این برهه غالباً بطور داوطلبانه درصدد امدادسانی، پرستاری و مراقبت‌های بالینی در مناطق جنگی برآمدند. این زنان بعنوان گروه اجتماعی نسبتاً پرشماری ظاهر شدند که از خاستگاههای مختلف به هواداری از نیروهای ایرانی درگیر در جنگ تحمیلی باخطرپذیری و از خودگذشتگی در بیمارستان‌ها و مراکز درمانی شهری و صحرایی به فعالیت پرداخته، خدمات بسیار مهم و موثری ارائه و نقش خطیری در امداد و احیا، درمان، مراقبت بالینی و رسیدگی به مجروحان و در نتیجه حفظ وطن و ابنا آن داشتند.

تعداد پرشماری از پرستاران و امدادگران داوطلب که با احساس مسئولیت نسبت به هموطنان و نیز نوع‌دوستی مسافت‌های طولانی را برای عزیمت به مناطق جنگی پیموده،

برحسب موعد عملیاتی با ماموریت‌های اضطراری در قالب کادر درمانی عازم مراکز درمانی عمدتاً صحرایی در مناطق عقبه جبهه شد^۱ و یا با توجه به میزان تعهد بالا نسبت به سرزمین مادری با وجود مخاطرات مهلک ماندن، زندگی و کار را در مناطق تحت حصر از جمله آبادان برگزیدند و به مراقبت و رسیدگی‌های بالینی بسیار مهم و اثربخش پرداختند، سبک زندگی را برگزیدند که در نوع خود منحصر بفرد بوده است. این سبک هم در بردارنده وجوه ذهنی، نگرشی و هم عینی، کنشی منطبق با آن بوده است. مطالعات اجتماعی اما در گذر زمان و به جهت کمبود یا در دسترس نبودن داده‌ها، عدم درک اهمیت موضوع و نیز وجود اولویت‌های موضوعی مبتنی بر وقایع، از بررسی و تحلیل این سنخ‌ها بازمانده است.

پیشینه پژوهش هرچند درباره کلیت همسرگزینی در جامعه ایران دست‌پری دارد اما عملاً درباره تجربه انسان ایرانی در دهه ۶۰ و مصادف با تحولات اجتماعی سیاسی ساکت مانده است. ضیا هاشمی و دیگران (۱۳۹۳) در پژوهش خود که به شیوه پیمایش انجام شده از غلبه قاطع الگوهای همسان همسری در ایران سخن می‌گویند. نتایج تحلیلی بطور قاطع این مسئله را نشان می‌دهد در ایران گروه‌های مختلف برای ازدواج کسانی را انتخاب می‌کنند که از نظر خصوصیات ظاهری، روانی-عاطفی، شخصیتی، طبقاتی و مذهبی شباهت بیشتری با آنها دارند؛ هرچند شدت و ضعف این الگوها در میان زنان و مردان متفاوت است. شوازی و ترابی (۱۳۸۵؛ الف) و شوازی (۱۳۸۵؛ ب) به کرات ثابت نسبی الگوی خویشاوند همسری را در مطالعات جمعیت‌شناختی خود نشان داده‌اند. مطالعات او هم حاصل از تحلیل ثانویه داده‌های سرشماری و هم مطالعات بین‌استانی موید این امر است که با وجود گسترش شهرنشینی، همچنان متغیر قومیت، سن ازدواج و شیوه همسرگزینی قادر به پیش‌بینی احتمال ازدواج خویشاوندی بوده‌اند. در خصوص شیوه‌های همسرگزینی نیز قادری و مردانی (۱۳۹۲) به همسان همسری تحصیلی، مذهبی، طبقاتی، شغلی، درآمدی، سکونت، قومیتی و باورهای جنسیتی در رضایت زناشویی اشاره کرده‌اند. انتظاری و ویسی (۱۳۹۳) بر همسان همسری تحصیلی، مذهبی، شغلی و درآمدی تاکید داشته‌اند. خان محمدی و پرتوی (۱۳۹۶) بر همسان همسری تحصیلی، طبقاتی و شغلی و صادقی و همکاران (۱۳۹۷) به همسان همسری طبقاتی اشاره کرده‌اند. یافته‌های مطالعات اخیر شعبانی و دیگران (۱۴۰۰) بر همسان همسری جغرافیایی مشتمل بر مجاورت شغلی و تحصیلی در محل کار و نیز دانشگاه دلالت دارد.

در این میان و در مقابل الگوی ازدواج ترتیب یافته می‌توان دید که عاملیت زنان در همسرگزینی با پایداری ازدواج و رضامندی از آن ارتباط دارد. مطالعات منطقه‌ای الگوهای

همسرگزینی داده‌های جالب توجهی را عیان ساخت. از جمله حمید و همکارانش (۲۰۱۱) در تحقیق خود در پاکستان دریافتند که زنانی که در انتخاب همسر خود نظر دارند، بیشتر با همسر خود ارتباط برقرار می‌کنند و در مورد باروریشان مذاکره می‌کنند. داسگوپتا (۲۰۱۴) در هند دریافت زنانی که همسر خود را به همراه والدینشان انتخاب کرده‌اند، بیشترین استقلال را در تصمیم‌گیری‌های خانواده و تصمیم‌گیری در مورد فرزندان دارند. علاوه بر تأثیر بر قدرت تصمیم‌گیری و استقلال، مطالعات قبلی (چانگ و داسگوپتا: ۲۰۰۷، ۲۰۱۱ و ریو: ۲۰۱۴) تفاوت‌هایی را در باروری کلی، ترجیح داشتن فرزند پسر، ابتلا به ناراحتی روانی، خودکشی، تجربه خشونت خانگی و میزان طلاق مابین ازدواج ناشی از انتخاب و ازدواج‌های ترتیب داده شده نشان داده‌اند.

بر این اساس و به جهت ضرورت توجه و تامل بر احوال و تجربه زیسته کنشگران و بررسی روشمند به منظور تولید علم بومی در حوزه مطالعات اجتماعی زنان، پژوهش‌هایی از این دست، تلاش در جهت احیای وقایع آنچنانکه اتفاق افتاده در حافظه جمعی ما و به نوعی یادآوری عاملیت زنانی است که دوشادوش مردان در میدان دفاع از کشور حضور داشته و در شکل‌گیری و صورتبندی نظم جنسیتی متمایزی در مقطع تاریخی دهه ۶۰ شمسی فعالیت داشته‌اند؛ در فضای پس‌انقلابی که مشارکت اجتماعی زن مسلمان در تداوم نقش‌آفرینی در جریان پیروزی انقلاب اسلامی بعنوان سوژه سیاسی اجتماعی تعریف شد و با وقوع جنگ تحمیلی و هجوم خشونت‌بار، وحشیانه و غافلگیرانه دشمن و نضج ارزشهای دفاع مقدس، مشارکت اجتماعی زنان مرجح دانسته و ستوده شده است.

با این ملاحظات و نیز با پذیرش این اصل مهم که خانواده و همسرگزینی از تغییر و تحولات ساختار اجتماعی متأثر می‌شود، پژوهش حاضر با هدف نشان دادن این هم‌آیندی به دنبال آن است تا گوشه‌ای از واقعیت تجربه زیسته کنشگران جنگ تحمیلی و تغییرات اجتماعی متعاقب آن را در قالب تحولات ارزشی نگرشی همسرگزینی نشان داده و به پرسش اساسی زیر پاسخ دهد. زنان کنشگر امداد و درمان فعال در مناطق جنگی در جریان جنگ تحمیلی بر اساس چه ملاک‌ها و معیارهایی و با اولویت دادن به کدام ارزش‌ها شریک زندگی خود را برگزیدند؟ بر این اساس این انتخاب چه الگویی از همسرگزینی در بین آنان رواج داشته است؟ الگوهای ازدواج آنان چه بوده است؟ این الگو چه دلالت‌هایی برای جامعه‌شناسی زنان و مطالعات اجتماعی جنسیت دارد؟

تحلیل اجتماعی همسرگزینی در زنان امدادگر و پرستار فعال ... (سمیه سادات شفیعی) ۷۵

نکته آنکه به رسمیت شناختن انگیزه‌ها و تفحص پیرامون نگرش‌ها و ایستارها، در حقیقت شیوه‌ای از تعریف زنان بر حسب جایگاه عاملیت‌ورزی آنان است که در برابر خوانش فمینیسم غربی که زنان شرقی را بطور تاریخی گروهی واحد ذیل عنوان زنان جهان سوم می‌شناسد، بر قدرت انتخاب آنان و توانایی شان بر کنترل بدن و کارکردهای جنسیتی‌شان و اتخاذ تصمیمات فردی از سوی آنان صحنه می‌گذارد و این محتوا را دستمایه تحقیق قرار می‌دهد.

۲. تاملات نظری

بطور خلاصه باید گفت در زمینه همسرگزینی دو نظریه عمده جامعه‌شناسانه وجود دارد:

نظریه همسان همسری: کسانی که به این نظریه باور دارند مانند کیل (Kill)، باورمن (Bowerman)، برگس (Bargess)، سنترز (Centers) و ویلیان (Willian) معتقدند که افراد دارای ویژگی‌های مشابه، بیشتر تمایل دارند که با یکدیگر ازدواج کنند. (شهابی، ۱۳۷۱: ۵۴)

نظریه ناهمسان همسری: که ایده آن متناظر نظریه نیازهای مکمل استاز سوی وینچ (Winch) و کتسان (Ktsanes) دنبال شده و مدعی است نه شباهت و همسانی بلکه تفاوت و ناهمسانی و به ویژه صفات تکمیل کننده است که افراد را به وصلت با یکدیگر وامی دارد (ساروخانی، ۱۳۷۵: ۴۲)

۱.۲ همسان همسری اجتماعی

در همسان همسری اجتماعی خصوصیاتمانند طبقه، نژاد، تحصیلات، جایگاه خانوادگی، موقعیت شغلی، قومیت تعیین کننده زوج یابی افراد است. اغلب افراد ترجیح می‌دهند همسری از درون گروه اجتماعی خودشان انتخاب کنند فردی که از لحاظ نژاد، پیشینه‌ی مذهبی، طبقه اجتماعی، مشابه خودشان باشد (یانسی، ۲۰۰۷: ۱۲)

۲.۲ همسان همسری نگرشی

تشابه عقاید و نگرش‌ها فرصتی را برای گفتگو بین طرفین فراهم می‌کند، که تفاهم بیشتری به دنبال دارد و زمینه ساز انتخاب شریک زندگی است. در واقع، تشابه ارزش‌ها، نگرش‌ها و علایق، به عنوان بستری برای برقراری ارتباط با دیگران محسوب می‌شود. در نگاه کلی اکثر مردم ترجیح می‌دهند با فردی که دارای علایق مشابه است ازدواج کنند زیرا این امر آن‌ها را قادر می‌سازد که

سبک زندگی معمول و همیشگی خود را در ازدواجی که مقبولیت اجتماعی و محبت به همراه دارد، ادامه بدهند (کالمیچین، ۱۹۹۱: ۳۸)

۳.۲ همسان همسری سنی

با توجه به تفاوت انتظارات و شیوه نگرش افراد در سنین متفاوت ناشی از شیوه تفکرشان کارلسون استدلال می‌کند که تفاوت وسیع سنی با خود تفاوت‌های وسیع فرهنگ و جهان‌بینی به همراه خواهد آورد و بر بقای زوجیت تاثیر خواهد گذارد (ساروخانی، ۱۳۷۰: ۵۳)

۴.۲ همسان همسری جغرافیایی

که خود شامل دو نوع است:

همسان همسری سکنايي: جیمز بوسارد مدعی است تمایل افراد به انتخاب همسر از میان کسانی است که به لحاظ جغرافیایی در نزدیکی و دسترس آنها زندگی می‌کنند (شهابی، ۱۳۷۲: ۵۲)

مجاورت سازمانی: حضور در فضای سازمان کاری، تحصیلی مشترک که اعضا را در تماس مستمر با یکدیگر قرار می‌دهد ممکن است نهایتاً منجر به ازدواج شود. ایده اصلی نظریه همجواری این است که فاصله مکانی با توجه به فراهم آوردن امکان ایجاد آشنایی و دیدار افراد بر انتخاب همسر تاثیر دارد؛ از سوی دیگر احتمالاً قرابت مکانی معرف تشابه طبقاتی هم هست که می‌گوید آنها که نزدیک هم زندگی می‌کنند احتمالاً از یک طبقه باشند (بلاد، ۱۹۷۲: ۳۱۷ به نقل از قادری و مردانی، ۱۳۹۲)

۵.۲ همسان همسری طبقاتی

گرینبلت (Greenblat) معتقد است طبقه و قشری که فرد به آن تعلق دارد از عوامل تعیین کننده انتخاب همسر است. او مدعی است یکی از دلایلی که طرفین ارزش‌ها و عقاید یکسان بسیاری دارند بدون شک این است که از طبقه اجتماعی یکسانی برخاسته‌اند (گرینبلت، ۱۹۷۷: ۵۲۱)

۶.۲ همسان همسری مذهبی

از آنجاکه باورهای مذهبی همیشه و در همه جا سرچشمه بنیادین تلقیات جمعی بوده و البته این تلقیات خود نمودار و نمایشگر اخلاقیات یک قوم درباره زنان و مردان است می توان گفت که زناشویی میان زوجینی با مذاهب متفاوت منجر به مشکلات خانوادگی جدی می شود. شهابی (۱۳۷۲) معتقد است بیشتر این ازدواج ها با شکست روبرو می شود و میزان طلاق در اینگونه ازدواج ها بیشتر از ازدواج های همسان بوده است.

همسان همسری قومی: اشاره به تمایل فردی برای ازدواج یا فردی از قوم خود است که شامل قومیت های کلان و نیز طایفه های زیر مجموعه هر قوم باشد.

این موارد از ابعاد عینی همسان همسری به شمار می روند که با توافق ارزشی در سطح ذهنی همخوانی داشته و به بیان بوردیو در جریان عمل یا به بیان کلی تر؛ کنش، نوعی قرابت انتخابی بین آنها به وجود می آید.

۳. روش شناسی

به لحاظ روش شناسی، پژوهش حاضر مبتنی بر تحلیل اسنادی (documentary analysis) منتشر شده از ایام جنگ تحمیلی است که عمدتاً بصورت خاطرات، مصاحبه ها و زندگینامه نگاری زنانه در فضای واقعی و مجازی است. ریچی و لويس تحلیل سند را

شامل مطالعه اسناد موجود چه با هدف درک واقعی محتوی و چه روشن ساختن معانی عمیق تری می دانند که ممکن است با سبک و یا ظاهرشان آشکار شوند. این روش خصوصاً در پژوهش هایی سودمند است که تاریخ حوادث یا تجربیات پیرامون مطالعاتی با محوریت مصاحبه های مکتوب است. مانند تحقیقات رسانه ای. کاربرد دیگر این روش به تصریح هامرسلی و اتکینسون (۱۹۹۵) در پژوهش هایی است که موقعیت ها یا رخدادها نتواند بطور مستقیم مورد مشاهده و پرسش قرار گیرد. (ریچی و لويس، ۲۰۰۳: ۳۵)

در این راستا بیش از ۴۰ عنوان کتاب با محوریت خاطره نویسی و زندگینامه نگاری پرستاران و امدادگران زن دفاع مقدس بعنوان اسناد معتبر و منتشر شده قابل دسترس، مطالعه و بر حسب موضوع تحقیق فیش نویسی شد. برخی از عناوین شامل موارد ذیل است:

شماره پنج، یکشنبه آخر، از چنده لا تا جنگ، بیمارستان جنگی، خاطرات ایران، از حماسه برترید، دختران ا.پی.دی، پوتین های مریم، کبوتران سفید، فرشتگان سرزمین آتش، من هنوز

می‌شنوم، پروانه‌های سفید بهداری رزمی دفاع مقدس، پرستار انقلابی، به قول پروانه، پرستار شهر، چراغ‌های روشن شهر، خاطرات ایران، به قول پروانه، راهی برای رفتن، یک دسته گل برای تو، روزهای دور، دختر انقلاب، جامانده، اشک‌های بی صدا، بالین نور، خانه ام همین جا، من میترا نیستم، پزشک پرواز، امدادگر کجایی؟

در عین حال برای تکمیل اطلاعات و تدقیق برخی مقولات، مصاحبه‌های میدانی با پرستاران باسابقه کار با مجروحان جنگی که به شیوه نمونه‌گیری گلوله برفی انتخاب شدند صورت گرفته است.

جدول: مشخصات اطلاع‌رسانان

نام اطلاع‌رسان؛ خانم‌ها	سال تولد	تحصیلات در مقطع جنگ	شهر محل فعالیت در مقطع جنگ
افشار	۱۳۴۳	لیسانس پرستاری	کرمانشاه، ارومیه، تهران
علی بگلی	۱۳۴۲	لیسانس مامانی - پزشک	قروه، دانشگاه تبریز
حاج‌هاشمی	۱۳۲۸	لیسانس پرستاری، فوق لیسانس هوش‌بری، هیئت علمی دانشکده پرستاری دانشگاه علوم پزشکی اهواز	اهواز
شوش	۱۳۲۹	لیسانس پرستاری دانشگاه اهواز	اهواز
صفوی	۱۳۳۱	لیسانس پرستاری دانشگاه اصفهان	شیراز - ماموریت اعزامی

کلیه کتاب‌ها و منابع اینترنتی مورد مطالعه دقیق قرار گرفت. مصاحبه‌ها پیاده شد. داده‌های اسنادی و مصاحبه بطور مجزا در نهایت بر اساس چارچوب مفهومی و تنظیم کدنامه، کدگذاری شده و مورد تحلیل تماتیک قرار گرفت. در عین حال کدنامه در جریان کار و گردآوری داده‌های متون اسنادی و مصاحبه‌ای تکمیل شد. پس از کدگذاری، مفهوم‌سازی و از دل آن استخراج مقولات میسر گردید.

برای کسب اعتبار و پایایی در این تحقیق کیفی، مراجعه‌های مکرر و دقیق به متون گردآوری شده موجب شد تا بیشتر امکان مقایسه داده‌ها و کسب پایایی مهیا باشد. در مواردی متون در اختیار محقق متخصص دیگری قرار گرفت تا با بازبینی، از ظرفیت متن در انتقال سوژه مورد نظر اطمینان حاصل شود. یافته‌های نهایی در اختیارش قرار گرفت تا در فضای بحث و نظر ایده‌های مستخرج به چالش کشیده شود. در خصوص ابعاد برخی از خاطرات ضمن تبادل نظر با کارشناسان موسسه بهداری رزمی دفاع مقدس و مقاومت، صحت یافته‌ها مورد تایید

تحلیل اجتماعی همسرگزینی در زنان امدادگر و پرستار فعال ... (سمیه سادات شفیعی) ۷۹

قرار گرفت. همچنین باید گفت ترکیب روش تحلیل کیفی اسناد کتابخانه‌ای و نیز مصاحبه نیمه‌سازمان‌یافته موجبات پایایی تحقیق را فراهم آورده است.

۴. یافته‌ها

۱.۴ ارزش ازدواج

تصمیم به ازدواج و تشکیل خانواده تقریباً در تمام موارد گزارش شده هم کتب خاطرات و زندگینامه انتشاریافته و هم مصاحبه‌ها نشان می‌دهد ارزش ازدواج در بین این زنان محرز بوده و از سوی اجتماع زیسته‌شان در کلیت امر مورد تایید و حمایت قرار گرفته است. لزوم تشکیل خانواده ولو در دوران بحرانی جنگ، پرهیز از تجردگزینی، ارزش دوام ازدواج ولو با همراهی همسر و ماندن در وضعیت مخاطره آمیز جنگی و نیز ارزش فرزندآوری از مهمترین معیارهای زنان در زندگی بوده است. راویان و اطلاع‌رسانان به کرات بطور مستقیم و غیرمستقیم درباره مقولاتی صحبت کردند که بر مفاد بالا دلالت داشته از جمله زمان ازدواج آنان در بحبوحه جنگ تحمیلی بود، همگی بجز یک نفر (تجرد قطعی) در زمان جنگ ازدواج کرده و در نتیجه به نحوی از انحنا با کنش و بیان نگرش خود این باور را القا کرده اند که ازدواج سنگ بنا و اساس خانواده است.

۲.۴ همگون‌گزینی

الگوی ازدواج گزارش شده از سوی زنان از نظریه همسان همسری تبعیت می‌کند. درحالی‌که همسان همسری اشکال مختلف سنی، قومی، طبقاتی، مذهبی، درآمدی، شغلی و جغرافیایی دارد اما الگوی تکرار شونده مبتنی بر موارد ذیل است.

۱.۲.۴ همسان همسری ارزشی

این ارزش در راستای آموزه‌های دینی اسلامی، توصیه شده و مقدس شمرده می‌شود و بخشی از ارزش‌های مذهبی است که کنشگران به فراخور در خلال نقل قول‌ها بدان اشاره داشته‌اند. شاخص‌های دینداری اعتقادی با خداباوری و احساس حضور خدا در زندگی و نقش موثر مشیت الهی، مرگ باوری و عقبی‌نگری، شهادت طلبی، دینداری مناسکی با پابندی به مناسکی مانند نماز و روزه، و تجربه دینداری با ادعیه خوانی، ذکرگویی به ویژه برای شفای عاجل

مجروحان، شرکت در مراسم مذهبی از جمله زیارت عاشورا و سایر ادعیه، رعایت موازین اسلامی در برخورد با نامحرم، حجاب کامل در وضعیت بحرانی جنگی و نیز گرمای شدید مناطق جنوبی و جنوب غربی، سطح بالایی از دینداری را گزارش کرده اند.

در اینجا باورهای مذهبی شیعی که ظلم ستیزی و دفاع از وطن را بعنوان فریضه دینی شمرده و شهادت‌طلبی را از آموزه های معتبر مذهبی با الهام از نقش امام حسین (ع) در قیام عاشورا و نیز نقش پررنگ زینب کبری (س) در این واقعه بعنوان پرستار مجروحان و پیام آور وقایع خونین کربلا می داند. این مبانی، منش و شخصیت‌های مذهبی در فضای جامعه پسانقلابی و بحران زده جنگی هواداران پرشماری را جذب خود ساخت، شاکله سرمایه فرهنگی آنان شد و در جهت‌دهی به سبک زندگی و فراتر از آن منش روزمره و آرزوها و آمالشان بطور جدی اثربخش بود. لذا هم مردان رزمنده و هم زنان پرستار و امدادگر با باور به ارزشهای معنوی غالباً بطور داوطلبانه راهی مناطق عملیاتی شده بر ماندن در منطقه پایداری نشان دادند. گروه اول درصدد دفاع از وطن در برابر یورش غافلگیرانه و سبوعانه دشمن و گروه دوم ارائه مراقبت‌های بالینی و رسیدگی به مجروحان نظامی و غیرنظامی جنگ برآمدند. بنابراین ارزشهای مشترک و همسانی که موجب حضور و فعالیت کنشگران جبهه و جنگ بود، (هم مردان رزمنده و هم زنان مشغول به فعالیت در بهداری) هماهنگی و همفکری را رقم زد که اصل تعیین کننده در همسرگزینی آنان نیز بود. از این منظر هرچند کنشگران در پی زوج‌یابی قدم در مناطق مهلک جنگی نگذاشته و مشغول فعالیت های طاقت فرسایی چون رزم و یا پرستاری و امدادگری ذیل آتش حملات بودند اما هم ارزش ازدواج و پرهیز از تجردگزینی بعنوان ارزشی دینی عرفی و هم وجود فرصت یافتن هم‌تایان ارزشی با همسویی تلقیات و باورهای دینی منجر به رواج الگوی همسان همسری ارزشی شد.

علی‌عطرش از امدادگران جنگ در خصوص ازدواجش با شهربانو رامهرمزی تعریف می‌کند: «بعد از یک هفته به دیدن شهربانو رفتم. باورم نمی شد پیشنهادم را قبول کرده باشد. نیم ساعت با هم حرف زدیم. اعتقاد هر دویمان امروز ایران، فردا فلسطین بود. با هم قرار گذاشتیم همیشه پیرو و مطیع ولایت فقیه و آماده شهادت باشیم. اصلاً حرفی از امور دنیایی و از مادیات نزدیم». (رامهرمزی، ۱۳۹۷: ۲۰۶) در این جمله‌ها ارزش های رایج در بین کنشگران جبهه و جنگ آمده است: شهادت طلبی، ولایت پذیری، به ویژه با توجه به مقبولیت قدسی و وجوه کاریزماتیک رهبر انقلاب اسلامی: امام خمینی (ره) و نیز موضوع آزادسازی فلسطین. نکته قابل توجه کوتاهی زمان تعامل و تبادل نظر و اندیشه میان زوجین آتی است: این همفکری

تحلیل اجتماعی همسرگزینی در زنان امدادگر و پرستار فعال ... (سمیه سادات شفیعی) ۸۱

آنقدر نزدیک و ملموس است که در کوتاهترین زمان ممکن با حداقل کلمات، گویای مواضع فکری و عقیدتی مشخصی است که تصمیم به همسرگزینی را رقم زده و سنگ بنای تشکیل خانواده می شود.

۲.۲.۴ همسان همسری اجتماعی

زنان و مردان حاضر در مناطق جنگی در نقش های اجتماعی پرستار، امدادگر، رزمنده و نیز نیروهای پشتیبانی به جهت ارزش های مشترک در یک سو و احراز جایگاه های اجتماعی و مناصب شغلی در ارتباط مستقیم با حفظ و آمادگی نیروهای دفاعی درگیر در رزم، تلویحا گروه های اجتماعی را تشکیل دادند که عضویت در آن غیر رسمی اما به جهت همسویی ارزشی، کنشی، تداوم فعالیت، حضور مستمر و تعاملات جاری، قطعی و محرز بوده است. لذا بدیهی است که تعلق به این گروه اجتماعی پرشمار زمینه نزدیکی دیدگاه ها، پنداشت و توافق ارزشی و در نتیجه همگون گزینی را برایشان فراهم آورد.

توکلی از پرستاران حاضر در بیمارستان کرمانشاه درباره معیار همسرگزینی به رزمنده بسیجی بودن خواستگارش اشاره می کند: «خیلی دوست داشتم به هر طریق ممکن در مناطق جنگی در خدمت رزمندگان باشم. تا اینکه بهمن ۱۳۶۱ زمانی که [آقای] اصغر توکلی به خواستگاری ام آمد، چون او رزمنده بسیجی بود، با این ازدواج موافقت کردم. بهمن همان سال مصادف با روز مبعث حضرت رسول (ص) عقد کردیم و بعد از عقد همسرم دوباره به جبهه غرب (کامیاران) برگشت». (حیدری، ۱۳۹۸: ۷۰)

۳.۲.۴ همسان همسری جغرافیایی

یکی از مهمترین ویژگی های گروه اجتماعی کنشگران جبهه و جنگ، حضور در میدان مربوطه بود. میدان حیطة ای اجتماعی فرهنگی بود که به لحاظ جغرافیایی با همجواری با مناطق عقبه خط مقدم حمله و دفاع در جبهه جنوبی و غربی مشخص می شد. در حقیقت گردآمدن زنان و مردانی که به نحوی از انجا درصدد تقویت موضع دفاعی ایران بوده و در جهت تخفیف آلام و ترمیم آسیب دیدگی و نیز کاهش آسیب پذیری نیروهای نظامی و غیرنظامی وطنی درگیر در جنگ می کوشیدند، موجب شکل گیری و عضوگیری غیررسمی این گروه اجتماعی شد. لذا مجاورت سکنايي و نیز مجاورت سازمانی هر دو نقش تعیین کننده ای در آشنایی افراد داشت.

موارد متعددی از آشنایی مجروحان با پرستاران در مدت بستری در مراکز درمانی مناطق جنگی وجود دارد که نشان می‌دهد همجواری افرادی که به دلیل ارزش‌های مشترک در یک منطقه جغرافیایی امکان آشنایی یافته‌اند، منجر به ازدواج شده است. این قرابت مکانی اما همچنانکه موکدا مورد بحث قرار گرفته ناشی از قرابت ارزشی، مذهبی و سرمایه فرهنگی است که حضور کنشگران را در موقعیت‌های مرتبط با جبهه جنگ رقم زده است. چنانکه متانت، پاکدامنی، نجابت، پابندی به حفظ حریم دو جنس بعنوان معیارهای اصلی این انتخاب (همگون‌گزینی ارزشی) همواره مهم شمرده شده است. «مجروحی در کتابخانه بیمارستان برگه‌ای به دستم داد. نامه‌ای در چهار خط نوشته شده بود. نویسنده، متن را با یک آیه و حدیثی از حضرت محمد (ص) درباره‌ی ازدواج شروع کرده و نوشته بود: «اولین بار شما رو توی اورژانس و چندبار در کتابخونه دیدم. از متانت و وقار شما خوشم اومده، می‌خوام از شما خواستگاری کنم. اهل تهرانم. آگه اجازه بدین فردا برای گرفتن جواب و صحبت بیایم. (ساسانی خواه، ۱۳۹۸: ۴۳۰) خواستگار در مورد ارزش منجر به همسرگزینی می‌آورد: «شما دختر نجیبی هستید. مدتی زینظر تون دارم. دیدم تو این محیط که مردها رفت و آمدشون زیاده، خیلی محتاط رفتار می‌کنید.» (همان: ۴۳۱) با اینهمه این پیشنهادهای ازدواج لزوماً منجر به ازدواج نمی‌شد. انتخاب استراتژی زنان در حفظ اولویت خدمت‌رسانی به مجروحان آنان را به استراتژی‌پردازی‌هایی می‌رساند که تأکیدی بر حفظ اصول اخلاقی آنان بوده است: «بعد از او، خواستگارهای دیگری هم داشتم. یک حلقه از مادر به یادگار مانده بود. آن را دستم کردم تا دیگر کسی پیشنهاد ازدواج ندهد.» (همان: ۴۳۱)

جوشی به شکل دیگری درباره مبانی اخلاق حفظ حریم دو جنس در این تعاملات سخن می‌گوید و ضمن اشاره به همسان‌همسری اجتماعی ما را با کدهای رفتاری آنان بعنوان زیرمجموعه‌ای از سبک زندگی آشنا می‌سازد: «مثلاً برادرها می‌آمدند پیش ما؛ من ریش سفید همه‌شان بودم، می‌گفتند: «ما می‌خوایم ازدواج کنیم. دیگه توی این موقعیت نمی‌خوایم توی شهر تنها باشیم.» یا از من نظر می‌خواستند، من هم دختر بهشان معرفی می‌کردم، یا خودشان یک نفر را دیده بودند و زینظر داشتند، مثلاً می‌گفتند: «خواهر فلانی اینطوریه؟» قسمت خنده‌دار ماجرا این بود که آن موقع برادرها، خواهرها را با قیافه نمی‌شناختند؛ با کفش‌هایمان می‌شناختند، از بس که سرهایشان پایین بود. مثلاً می‌گفتند: «دختر کفش قهوه‌ایه یا شلوار...» من می‌پرسیدم: «خب، کفش قهوه‌ای زیاد داریم. کدوم کفش قهوه‌ایه؟» می‌گفت: «همونی که کفشش قشنگه.» (قاضی، ۱۳۹۴: ۳۵۱)

«روزهایی که آقای ناصری را به این بیمارستان انتقال دادند ترکش خمپاره بد جوری پایش را داغان کرده بود. دو روز بعد که حالش بهتر شده بود، از رویا پرسیده بود که آیا او همان پرستاری است که از روز اول بالای سرش بوده؟ رویا هم جواب مثبت داده بود. آقای ناصری سر حرف را باز کرده و از رویا پرسیده که آیا ازدواج کرده یا نه؟ و او هم پیشنهادش را به رویا گفته بود.» (فرجام فر، ۱۳۸۱: ۱۶۰)

«مجروحینی که می آوردند گاهی آشنایی ایجاد می شد و بعدا با همین کادر درمان و امدادگران و بعدا ازدواج و... شکل می گرفت. چیزی شما در این خصوص شنیدید؟» «ما نداشتیم ولی در خود تبریز داشتیم بین دانشجویهای [پزشکی و پرستاری] ما و خودشون بودند با مجروحین.» «مجروحینی که در بیمارستان تبریز بودند؟» «آره داشتیم.» (بگلی)

زهره همافر در خاطرات خود تعریف می کند: «در جبهه نیز خواستگاران زیادی یافتیم. در یک مورد دکتر زمانی رئیس بیمارستان مرا به دفترش خواند و گفت: «اهل کجایی؟» گفتم: «قزوین!» پرسید: «پدرت چه کاره است؟» از این سوال تعجب کردم. دکتر هیچ وقت به مسائل خصوصی پرسنل کاری نداشت. وقتی سکوت مرا دید افزود: «یک رزمنده متدین و پاک شما را در بیمارستان دیده است و می خواهد بیاید خواستگاری! خانواده اجازه می دهد؟» یک درصد هم نمی توانستم حدس بزنم چه کسی است. روی آن را هم نداشتم که نام و مشخصات او را سوال کنم؛ بنابراین سرم را پایین انداختم و گفتم: «من باید با پدر و مادرم صحبت کنم!» (شریفی، موسوی، ۱۳۹۶: ۹۷)

افشار از امدادگران مشغول به فعالیت در بیمارستان های کرمانشاه تعریف می کند: «به مجروحین که رسیدگی می کردیم یک بسیجی از اطراف کرمانشاه که ما برایش نامه نوشتیم. گفت خونتون کجاست و ما گفتیم همین جا هستیم در این کوچه. بعد که خوب شد و رفت خونه بعد چند وقت آمد زنگ ما را زد و گفت من حسن هستم یادتون نیست و گفتم این همون مجروحی است که خوب شده و دیدیم برامون یک سطل ماست محلی آورده بود و مامانم گفت بیا تو موقع ناهار هستش و نگه داشتیم او را برای ناهار. ناهار خورد و بلند نمی شد و دیدیم قصد رفتن ندارد مامانم رفت به پسر همسایه گفت بیا پیش ما و ما هم تنها بودیم. پدرم نظامی بود و او مد گفت ما شما را شب می خواهیم ببریم خونه خودمون و دید اینجوری هستش گفت پس من بروم و مزاحم نمی شوم. بعد برامون نامه نوشت و خواستگاری کرد.» «از طریق نامه خواستگاری کرد؟» «آره آن زمان نامه ها پاکت نداشت در جبهه که می نوشتند می بستند. در جبهه نامه نوشت و از خواهرم خواستگاری کرد.» «خواهرتون را در بیمارستان دیده

بود؟» «بله می‌رفتیم بیمارستان همه.» «یکی از دخترای همسایه مان که با ما به بیمارستان می‌آمد بعداً در بیمارستان دیگه رفت و یک مجروحی که ترکش خورده بود به او رسیدگی کرده بود و بعدها همون مجروح با آن ازدواج.» (افشار)

«یکی از همکاران هم هست که شماره‌اش را پیدا نکردم و با همسرش در جنگ آشنا شد و همسرش ترکش خورده بود و دیگه با هم ازدواج کردند و ازدواج‌هایی هم پیش اومد یک پزشکی داشتیم فامیل دور بود با یکی از خلبان‌های مجروح که ازش مراقبت کرده بود بعد باهاش ازدواج کرد.» «فردی هم بود که در جریان همین پرستاری اینا با هم آشنا شده باشند؟» «بله پرستاری هم بود. یعنی مراقبت کرده بود دیگه خودش باید بگوید مثلاً من شنیدم ازش که به من می‌گفت که یک قسمتی از کبد و معده و روده‌اش خمپاره در شکمش خورده بوده. دانشجوی مهندسی بود و از تهران اومده بود و بعد با هم ازدواج کردند و همه دواطلب می‌آمدند.» (حاج‌هاشمی)

مجاورت سازمانی نیز که اعضای این گروه اجتماعی را در قالب کنشگران سازمانهای مختلف همسو در ارتباط با یکدیگر قرار داده از دیگر وجوه این همسان‌گزینی جغرافیایی است. از جمله همچنانکه خانم طالش‌پور درباره ازدواج مردان رزمنده آبادان و خرمشهر پیشتر آورده بود.

۴.۲.۴ همسان همسری باورهای جنسیتی

زن طراز انقلاب اسلامی در دوران جنگ تحمیلی زنی محجبه پایبند به ارزش‌های خانواده، پاکدامن و عقیف و در عین حال فعال اجتماعی دانسته می‌شد که با مشارکت اجتماعی خود سهم بسزایی در ترکیب نیروهای حاضر در صحنه داشت. حضور زنان اقشار مختلف در تظاهرات منجر به پیروزی انقلاب اسلامی، تکمیل‌ای بر مشارکت‌های سیاسی مبارزاتی آنان از گروه‌های مختلف و با سابقه سیاسی متفاوت در جریان مبارزه تشکیلاتی با رژیم پهلوی بود. اما بدان محدود نماند و در سالهای پس از انقلاب با تداوم حضور در عرصه عمومی و پاسخ‌دهی مناسب و به موقع به فراخوان‌های اجتماعی سیاسی فرهنگی همچنان مشارکت جو باقی ماند. زنان همواره در تظاهرات حضور پررنگ داشتند. در فعالیت‌های سازمان یافته جهاد سازندگی در جهت محرومیت زدایی و نیز نهضت سوادآموزی در جهت مبارزه با بی‌سوادی کوشیدند. با شروع جنگ تحمیلی و با توجه به آسیب‌ها و جراحات وارده بر مدافعان وطن و نیز غیرنظامیان مناطق جنوب غربی و غرب کشور دواطلبانه با دارا بودن تحصیلات و مهارت

مرتبط و یا با گذراندن دوره های آموزشی در مناطق جنگی حاضر شدند. در نتیجه این هم آوردی اجتماعی، نوعی باور جنسیتی مساوات طلبانه بطور عمومی در زمینه کنشگری همسو با جبهه و جنگ رواج یافت که حضور زنان و مشارکت اجتماعی آنان را لازم دانسته و ارج می نهاد. لذا بدیهی است زنان کنشگر این عرصه در میان معیارهای همسرگزینی، معیار پذیرش مشارکت اجتماعی زنان و تداوم حضور در منطقه را بعنوان یکی از معیارهای اصلی خود دانسته و در تصمیم گیری برای ازدواج بدان توجه داشته و همراهی همسر آتی را جویا شوند.

نجفیان آورده: «تابستان ۱۳۶۰ کلاس سوم راهنمایی را خوانده بودم که از طریق یکی از اعضای فامیل شنیدم سپاه پاسداران مشهد دوره آموزش تکمیلی امدادگری را برگزار می کند. به مرکز اعلام شده مراجعه کردم. شرایط عمومی ثبت نام را داشتم. دوره آموزش بهیاری ۹ ماهه بود. با خانواده مشورت کردم، گفتند؛ درس خواندنت چه می شود؟ گفتم: این دوره تخصصی را کنار درس خواندنم می گذرانم. در هر صورت وارد دوره آموزشی شدم. حدود پنج ماه که گذشت، مسئولین دوره آموزشی اعلام کردند؛ هرکس تمایل دارد، می تواند برای کمک به منطقه جنگی اعزام شود. تقریباً یک ماه بود که با یکی از پاسدارهای بهداری سپاه نامزد کرده بودم. با ایشان هم مشورت کردم. الحمدلله ایشان هم با اعزام من موافقت کردند». (حیدری، ۱۳۹۸: ۲۰۰)

«بچه ها یکی یکی ازدواج می کردند، اول پنج روزی اضطراری می گرفتند، می رفتند و بیست روز بعد سروکله شان پیدا می شد. مرخصی اضطراری دیگر تابلو شده بود. هرکس مرخصی می گرفت، می فهمیدیم که قصد ازدواج دارد. بیشتر بچه ها با برادران سپاهی خرمشهر یا آبادان ازدواج می کردند و همین امر عاملی بود تا بعد از ازدواج هم فعالیت آن ها در منطقه و بیمارستان ادامه پیدا کند». (طالش پور، ۱۳۸۶: ۱۳۱)

۵.۲.۴ همسان همسری سنی

به لحاظ سنی نیز باید گفت زنان و مردان جوان در معرض ازدواج با گذراندن سال های زندگی نسبتاً یکسانی تصمیم به انتخاب همسر گرفته اند و آنچنان که از ازدواج های رایج در میان افراد این گروه اجتماعی برمی آید تفاوت سنی فاحشی گزارش نشده است. هرچند دفاع از وطن مقصودی بود که از همه گروه های اجتماعی، سنی، قومی، مذهبی یارگیری می کرد اما در رابطه با پژوهش حاضر باید گفت نیروهای داوطلب حاضر در میدان مرتبط با جنگ عمدتاً جوان بوده و به لحاظ سنی در سالهای دبیرستان مشغول به تحصیل یا به تازگی دیپلم گرفته بودند. در

جریان جنگ برای اولین بار ازدواج کرده و یانددکی پیش از وقوع جنگ، تشکیل خانواده داده بودند. در میان داده‌ها موردی از ازدواج مجدد، و نیز ازدواج موقت از سوی راویان و نیز اطلاع رسانی گزارش نشد. این یافته‌ها در امتداد یافته‌های آماری حاصل از سرشماری نفوس بوده که میانگین سن ازدواج در اولین ازدواج را برای زنان در سال ۱۳۵۵، ۱۹ و نیم سال و برای مردان ۲۴ سال اعلام کرده است. این نرخ در سال ۱۳۶۵ برای زنان ۲۰ و برای مردان ۲۳ سال ثبت شده است (سرایی، ۱۳۹۶: ۱۳۹).

۳.۴ همسان‌گزینی و عاملیت زنان

بر حسب آنچه گفتیم و در جمع بندی مطالب باید نکاتی مهم را برشمردیم که از قضا این نکات ما را به سطحی بالایی از قدرت انتخاب و کنش زنان در تصمیم به همسرگزینی می‌رساند و از مواضع عاملانی مصمم سخن می‌گوید. در حقیقت بزعم محقق با معرفی استراتژی‌های کنشگری آنان، توان مشارکتشان در ساخت اجتماعی جامعه ایران را آشکار می‌سازد. در وهله اول باید گفت ازدواج با رزمندگان و سایر کادر و نیروهای داوطلب امداد و درمان با توجه به یورش گسترده و چند جبهه‌ای دشمن، شدت حملات، انواع سلاح‌های بکار رفته و میزان انبوه مجروحان و در نتیجه ناتوانی از رسیدگی به همه آنان به ویژه در ماه‌های نخست جنگ و نیز نامشخص بودن سرنوشت جنگ، خود تصمیمی تهورآمیز بود که بعضاً از سوی خانواده لاجرم مورد تشکیک و مخالفت قرار می‌گرفت.

مهری باقری از طرح موضوع خواستگاری با خانواده اش می‌گوید: «با خانواده ام مطرح کردم ولی آنها خیلی محکم گفتند: نه! زندگی با یک پاسدار یعنی زندگی با نان و پنیر، یعنی زندگی شش ماهه! چون آن زمان پاسدارها در خط مقدم تمام صحنه‌های خطرناک و جنگ حضور داشتند و ضریب شهادت آنان بالا بود». (حیدری، ۱۳۹۸: ۲۱)

عمه ام گفت: «مریم! حواست باشه که داری چیکار می‌کنی و با چه کسی ازدواج می‌کنی. اگه رفت جبهه و ناقص شد، فردا خودت پشیمون می‌شی. شاید هم کشته بشه.» (طالش‌پور، ۱۳۸۶: ۱۱۷)

دومین موضوع، همراهی زنان با شوهران رزمنده‌شان در زندگی در مناطق جنگی در کنار حضور مداوم در مراکز درمانی بیمارستانی بوده است. در حقیقت معیار انتخاب و همسرگزینی آنچنان متقن و تعیین‌بخش است که پس از ازدواج علاوه بر ایجاد همراهی، همسویی و سازگاری زوجین، سازگاری آنان را با زندگی در وضعیت جنگی موجب شد.

توکلی تعریف می کند: «اردیبهشت ۱۳۶۲ که به تهران برگشت؛ ازدواج کردیم. قرارمان این شد که زندگی مان را به مناطق عملیاتی منتقل کنیم تا حضور بیشتر و بهتری در جبهه جنگ داشته باشد. ۱۹ روز بعد ازدواج، بعد از هماهنگی های لازم، بارو بند زندگی مان که یک کامیون کوچک هم نمی شد، جمع کردیم و با کامیون سپاه فرستادیم و خودمان هم از طریق اتوبوس ترمینال غرب راهی کرمانشاه شدیم». (حیدری، ۱۳۹۸: ۷۰)

در عین حال زنان خودخواسته بر حفظ خانواده و حتی فرزندآوری در این موقعیت ها ابرام و پافشاری می ورزند. نجفیان آورده: «برای بار دوم سال ۱۳۶۳ در حالی که اولین فرزندم ۱۷، ۱۸ روزه بود، حال و هوای رفتن به جبهه بی قرارم کرده بود. به همسرم گفتم: من دیگر طاقت ندارم در شهر بمانم، شما که به جبهه می روید مرا هم ببرید. گفتند: شما که با بچه نمیتوانید کار کنید. گفتم: بعضی پاسدارها با خانواده در منطقه حضور دارند، یک اتاق هم برای ما بگیر تا من هم با بچه ام بیایم در مراکز درمانی کمک کنم. بالاخره قبول کردند. هفته بعد مرا به همان پادگان الله اکبر اسلام آباد بردند. داخل پادگان تعدادی منازل سازمانی بود که ما هم در آنجا مستقر شدیم». (حیدری، ۱۳۹۸: ۲۰۴)

در نتیجه گیری این بخش و با توجه به موضوع همسان گزینی بعنوان الگوی ازدواج احصا شده در میان کنشگران زن و مرد جبهه و جنگ لازم است تا به ازدواج دختران جوان امدادگر و پرستار با مجروحان جنگی که به فراخور جانباز نامیده شدند نیز بپردازیم. این بخش در حقیقت تاکید و تکمله ای بر معیارهای همسان گزینی است و نشان می دهد زنان تا چه اندازه به کنشگری در عرصه جنگ و همسو با ارزشهای دفاع مقدس عاملیت و ابرام ورزیدند. توضیح آنکه وضعیت مجروحان به ویژه با توجه به قطع عضو، آسیب های وارده نخاعی، نابینایی و در کنار آسیب های جسمی، موج گرفتگی ناشی از تجربه ارتعاشات و صوت انفجار موارد منفجره، شکستن دیوار صوتی، مشاهده صحنه های دهشتناک و خونبار به واقع اسفبار بوده است. سلیمی در بیان وضعیت این رزمندگان از وخامت اوضاع و مواجه شان با واقعیت کالبدی سخن می گوید. اینکه روابط صمیمانه زناشویی بیش از مجروحیت می توانست اکنون و با توجه به شدت جراحات وارده به ویژه برای همسران دور از موقعیت جنگی در معرض گسست قرار گیرد. اجتناب از اطلاع رسانی احوال آنان به خانواده در حقیقت صورت بندی وخامت وضعیت جسمانی آنان و برآورد تبعات روانی جراحات وارده برای نزدیکان بوده است. «مجروحینی بودند که مثلا می گفت اصلا خبر ندهید به خانواده ام چون من مثلا نامزدی دارم که قرار بوده، یک دختری را توی فامیل به اسم من کرده بودند که بعد از اینکه برگشتم برایم عقد کنند حالا

من پایم قطع شده من اصلا می‌خواهم اطلاع پیدا کنند و فکرکنند من شهید شدم که برود ازدواج کند که احساس نکند مجبور است با من ازدواج کند با این پای قطع. از این موارد بخصوص مثلا در مورد مجروحین که دچار قطع اندام می‌شدند اکثرا می‌گفتند که به خانواده ما اطلاع ندهید و یا برایشان سخت بود، اصلا ناراحتی خودشان را نداشتند بیشتر ناراحتی این را داشتند که اگر حالا مادرم و یا پدرم متوجه شود، چه می‌شود حالا یک مقدار دیرتر بفهمند ببینیم تا چه می‌شود. این موارد به هر حال زیاد بود». (عابدی، ۱۳۹۷: ۱۰۶)

مشاهده آسیب‌های شدید جوانان رزمنده برای زنان پرستار و امدادگر حاضر بر بالین آنها حاکی از زندگی مشترک طولانی مدت و پررنجی بود که مسئولیت‌ها را بیش از پیش متوجه اطرافیان و به ویژه همسر می‌ساخت. بنابراین تصمیم به پذیرش شرایط زندگی با فرد مجروح با وجود مخالف خانواده نشان از اراده معطوف به کنش زنان در همراهی و همسویی ارزش‌های دفاع مقدس دارد.

بستاک درباره ازدواجش با یکی از مجروحان جنگ تحمیلی آورده: «آقای محسن عابدی که پاییز ۱۳۶۰ در عملیات شکستن حصر آبادان از ناحیه کمر مجروح، قطع نخاع و ویلچری شده بود به خواستگاری من آمد. تا زمان خواستگاری اصلا او را ندیده بودم فقط تعریف ایشان را شنیده بودم، حتی روزی که به خواستگاری آمده بودند خدا را شاهد می‌گیرم فقط نیم‌رخ ایشان را دیدم! ولی این بار نیز با مخالفت شدید خانواده رو به رو شدم! هشت تا برادر داشتم، چهارتا از برادرهایم مدام در جبهه جنگ بودند. آن‌ها مخالفت نمی‌کردند ولی سکوت کرده بودند! دیگر به خداوند متوسل شدم. قبل از خواستگاری استخاره گرفته بودم که جوابش مثبت بود. مخالفت خانواده به قدری شدت گرفت که می‌گفتند؛ با این وضعیت اصلا لازم نیست شما ازدواج کنید... گفتم: یک استخاره به قرآن بزنید، هر جوابی آمد من قبول دارم و اگر جواب خیر آمد شما هم دیگر حق مخالفت ندارید. از قرآن طلب خیر کردیم، جریان حضرت زکریا (ع) در سوره ی کهف آمد». (حیدری، ۱۳۹۸: ۴۸)

«همکار خودم سرپرست بخش بود با یکی از مجروح‌ها ازدواج کرد. تیکه پاره بود. ولی ازدواج کرد. بعد خب خوب شد.» (صفوی).

«یک آقای بود، من داشتم کار یک مریضی را انجام می‌دادم دیدم یک مجروحی می‌گفت خانم شوش می‌شود من یک خواهشی از شما بکنم گفتم بله بفرما گفت این خانم چادریه میشود با او یک صحبت کنید آگه بشود من میخواهم یک وقتی بگیرم. گفتم کدوم گفت دست راستی شما. بعد جالب این جاست که به دختر که گفتم نمی‌دانم از کجا آمده بود گفت باشه با

اینکه یک پای مجروح قطع شده بود و بعد با هم دیگر صحبت کردند و دیگه این ها چند ماه می آمدند خدمت می کردند و مجروح که رفت و خانم هم رفت. بعدها شنیدم از یکی از مجروحان که آمده بود سر بزند گفت ازدواج کردند. بعضی از این خواهرها به برادران می گفتند اگر می خواهید ازدواج کنید ما مایل هستیم. «حتی به کسانی که قطع عضو هم بودند بهشون می گفتند؟» «بله. بعدم می گفتند دوست داریم که ازشون در آینده هم پرستاری کنیم.» (شوش).

۵. نتیجه گیری

مطالعه الگوی ازدواج و شیوه همسرگزینی در میان کنشگران جنگ تحمیلی حاضر در مناطق جنگی نشان داد ازدواج برای آنان بسیار ارزشمند بوده و فعالیت های حرفه ای آنان موجب تجردگزینی یا برقراری رابطه خارج از رابطه ازدواج نشده است. معیار همسرگزینی همگون گزینی بوده و از نظریه همسان همسری تبعیت می کند. این امر با توجه به یافته های پژوهش ضیا هاشمی و همکاران (۱۳۹۳) تا اندازه ای در ترسیم مختصات تغییرات اجتماعی خانواده سودمند است. بر این اساس همسان همسری ارزشی، مذهبی، جغرافیایی و سنی موجب آشنایی و تصمیم گیری برای انتخاب شریک زندگی شده که در امتداد یافته های قادری و مردانی (۱۳۹۲) و خان محمدی و پرتوی (۱۳۹۶) و صادقی (۱۳۹۷) است. الگوی ازدواج درون گروهی بوده که منظور از آن گروه های اجتماعی و نه گروه های خویشاوندی است. ازدواج در صورت های تک همسری و دائم صورت اصلی ازدواج در میان این کنشگران بوده است. الگوی ازدواج های متوالی مردان یا تعدد زوجات در این میدان گزارش نشده است. به نظر می رسد عامل تعیین کننده در این نوع همگون گزینی، مجاورت مکانی بوده است که هم در قالب مجاورت سکنايي و هم مجاورت سازمانی تجلی یافته است. لذا ترجیحات این عاملان در آشنایی پیش از ازدواج و شکل گیری تصمیم به ازدواج نقش داشته اما عزیمت به مناطق جنگی، زمینه ساز آشنایی مستقیم و در مواردی با واسطه زوجین شده است. و هم راستا با سایر آموزه های مذهبی چون خدا باوری، شهادت طلبی، ساده زیستی، ظلم ستیزی، پرهیز از تجردگزینی و تصمیم به ازدواج ولو در دوران بحرانی جنگی را تحقق بخشیده است.

همسرگزینی به این شیوه از سوی زنان در برابر الگوی ازدواج ترتیب یافته بعنوان صورت نسبتاً رایج ازدواج در ایران به ویژه در آن مقطع است و توانسته حداقل در میان اقشاری از طبقه متوسط و نیز طبقه پایین تا اندازه زیادی نابرابری ازدواج را که شامل نداشتن حق انتخاب همسر توسط دختران بود را کاهش دهد. سن ازدواج به تبعیت از این عامل در برابر ازدواج های

زودهنگام مرسوم، بعد دیگری از تصمیم‌گیری و انتخاب آگاهانه و شخصی را نشان می‌دهد. فاصله سنی اندک زوجین برخلاف به فاصله سنی کم و بیش مرسوم زوجین با حفظ مهمتری مردان در ایران در آن مقطع نکته قابل توجه دیگری است. اینهمه گویای فرصت‌هایی ناشی از تخلخل ساختار و لاجرم کارکرد خانواده است که در فضای بحرانی جنگ پدیدار شده است. لذا عزیمت دختران جوان به مناطق جنگی و یا ماندن آنان در منطقه علی‌رغم دوری خانواده‌های جنگ‌زده شان با توجه به پیشروی‌های گسترده، دهشتناک و غافلگیرانه دشمن در فاز نخست جنگ و اهمیت نقش امدادگری و پرستاری آنان و نیز عاملیت و پافشاریشان، ضمن رعایت موازین اخلاقی و کدهای رفتاری شایسته، مجاز تلقی و برای میان مدت و حتی طولانی مدت روا دانسته شد. خانواده‌هایی که شاهد اعزام خودخواسته و مشتاقانه مردان و پسران جوان خود بودند، در مقابل اصرار و ابرام دختران خود بر پیوستن لاجرم و البته با نگرانی‌های بسیار، موضع سازشکارانه‌ای اتخاذ کردند. در نتیجه و با توجه به نیاز مبرم به آنان در نقش‌های امدادی مراقبتی و رسیدگی‌های متعهدانه و همدلانه آنان در مواجهه با حجم انبوه مجروحان نظامی و غیرنظامی، حضور آنان دور از خانواده و برای میان مدت و طولانی مدت، عضویت غیررسمی آنان را در نوعی گروه همسالان را رقم زد که نشان می‌دهد فارغ از جنس، به اندازه زیادی ارزش‌ها و اهداف مشترکی داشتند.

همسان همسری تنها در مرحله انتخاب، نشانگر معیارهای زنانه برای ازدواج نیست بلکه همراهی همسر در مناطق جنگی، مدیریت امور خانه و خانواده دور از همسر به ویژه با توجه به اعزام‌های مستمر و عدم حضور مردان برای بلندمدت و میان مدت و از همه مهمتر فرزندآوری نشان دهنده فاعلیت و قدرت زنان در جهت نیل به کنش‌های مبتنی بر هدف و نیز ارزش از جمله تاسیس و حفظ خانواده است. تعهد بالای زنان در این زمینه ستودنی است. از جمله و برای مثال عده‌ای از زنان مشغول به کار در بهداری رزمی با وجود اسارت، مفقودالاثرا و شهادت شوهران همواره به تعهد زناشویی خود پایبند ماندند. حتی باوجود نداشتن فرزند هرگز ازدواج نکردند و در عمل بر پیوندهای عمیق قلبی خود و شریک زندگی ناشی از سازگاری حداکثری صحنه گذاردند. زنانی که در گزارش اطلاع‌رسانان بطور خودخواسته و بر اساس تمایل قلبی حاضر به ازدواج با مجروحان جنگ و در واقع جانبازان شدند و حتی در این امر پیشقدم بودند خود گواه دیگری بر عاملیت زنان در همگون‌گزینی اجتماعی و کنشگری آنان همسو با ارزشهای دفاع مقدس است.

این امر در برابر خوانش مسلط فمینیسم غربی از زن بی قدرت استعمار شده و منفعل خاورمیانه‌ای است که قربانی ساختارهای ایدئولوژیک و نظم پدرسالارانه است که از ستم مشترک در این جوامع رنج می برد. در حقیقت پژوهش حاضر با تاریخمندی و مشاهده زنان و ظرفیت و نیتمندی شان در پس زمینه‌های اجتماعی سیاسی و فرهنگی، آنان را گروهی قدرتمند می شناسد که با وجود سیطره الگوهای ازدواج ترتیب یافته و نیز قواعد نظم پدرسالارانه بطور سنتی حاکم، فرصت و مجال انتخاب شریک زندگی را یافته، این شکل از همسریابی را تجربه و با انتخاب فاعلانه سرنوشت خویش را خود رقم زدند. ازدواج آنان در امتداد سایر کنش های حیاتی و خطیرشان در این برهه مهم، نوعی کنش معطوف به ارزش نیز محسوب می شود و توانست الگویی از همسان‌گزینی را رواج دهد که در جامعه ای با تداوم الگوی خویشاوند‌همسری برای قرن ها و حتی دهه های اخیر بر اساس تحقیق شوازی و ترابی (۱۳۸۵؛ الف) منبعث از سرمایه‌های فرهنگی بوده، نوعی تمایز اجتماعی را رقم زد.

مشخصا باید گفت زنانی که برای امداد و کمک‌رسانی در مناطق جنگی حاضر به خدمت شدند عمدتا دارای خاستگاه شهری و از طبقات متوسط پایین و پایین بودند: انتخاب همسر از سوی آنان در امتداد حضور آنان برای میان مدت دور از خانواده والدینی و عموما در مناطق جنگی بوده است. لذا در گام نخست آنان عاملیت خود را با اصرار و پافشاری بر ترک محل زندگی و عزیمت به مناطق عقبه جبهه نشان داده، با حفظ پاکدامنی و پابندی به رعایت حدود شرعی بر حسب کدهای رفتار اخلاقی دینی در این مناطق به مراقبت‌های درمانی بالینی مستمر، دشوار و مخاطره‌آمیزی پرداختند. نکته آنکه انتخاب آزادانه همسر هر چند می تواند شاخصی از ارزش های فردگرایانه باشد اما همه آنان همراهی خانواده و تمهیدات مناسکی از جمله مراسم خواستگاری را ولو با واسطه همکاران در دستور زندگی خود قرار دادند. با پرهیزکاری و تقید به ارزشهای عرفی و دینی و کنترل بدن و تمایلات جنسی، اولویت اصلی خود را فعالیت‌های حرفه‌ای پرستاری، امدادی درمانی می دانستند.

در زمینه معیارهای همسرگزینی، ازدواج و تشکیل و حفظ خانواده باید بر حسب فضای تجربه شده در نظر داشت که فرهنگ جبهه و شهادت طلبی بر نوعی خرده فرهنگ ذیل فرهنگ انقلاب اسلامی دلالت داشت که نظام خانواده در ایران را به شدت تحت تاثیر قرار داد. از خودگذشتگی برای دین و وطن، تعهد بسیار زوجین به یکدیگر، شهادت طلبی، ساده زیستی از جمله مولفه‌های این خرده فرهنگ بود که ارزشهای جدید خانواده را نضج داد. همچنان که دیدیم هم بر شیوه های همسرگزینی ناشی از ارتباط مستقیم و نیز معیارهای همسرگزینی اثر

گذاشت. برخلاف دوره های قبل که ازدواج اقدامی خانوادگی بود و آشنایی از طریق خانواده‌ها انجام می شد و فرد در خدمت اهداف و منافع جمعی (به ویژه خویشاوندی، قومی، عشیره‌ای) بود، کنش های گزارش شده ازدواج اینبار ناشی از تعامل مستقیم مردان و زنان در معرض ازدواج بود، و اهداف فردی را دنبال می کرد که البته منافع جمعی را برای جامعه درگیر جنگ در پی داشت.

همچنان که گفتیم موضوع همسرگزینی در این پژوهش برای مطالعات اجتماعی زنان در ایران علاوه بر دلالت‌هایی که در مطالعه خانواده و نیز تغییرات اجتماعی دارد به جهت بن مایه عاملیت‌گرایانه خود اهمیت مضاعفی می‌یابد. این خوانش در برابر تحلیلی است که زندگی زنان جهان سوم را ناقص و بی کیفیت می داند و آنان را بر اساس جایگاه منفعلشان تعریف می‌کند. زنان در اینجا بزه‌های جنسی و سیاسی و اجتماعی از پیش ساخته شده ای نیستند. آنها براساس آموزه‌های مدرن و برخورداری از سطح تحصیلات قابل قبول به حوزه‌هایی روابط اجتماعی وارد می شوند و برای ادامه زندگی دست به انتخاب می زنند. انتخاب میان حفظ جان و ماندن در مناطق امن، و یا کار در شرایط مهلک و بیمارستان‌های مناطق جنگی. انتخاب همسر و نیز انتخاب مادر شدن.

نکته مهمتر آنکه در اینجا بر خلاف تصویری که فمینیسم غربی از ایدئولوژی اسلامی ترویج می کند؛ آموزه های اسلام سیاسی آنچه‌ان که در بیانات و اندیشه امام خمینی (ره) انعکاس یافته بر محدودماندن زنان در عرصه خصوصی تاکید نداشته و دعوتی به پرده‌نشینی زنان نیست. برعکس به ویژه در پرتوی پیروزی انقلاب اسلامی مشارکت اجتماعی زنان موضوعیت داشته و بنا به اقتضانات جامعه پساانقلابی و نیز وضعیت جنگی اهمیت وافری یافته بود. لذا بی دلیل نیست که زنان کنشگر و از جمله اطلاع‌رسانان این تحقیق با درک این اهمیت در میدان دشوار و مهلک کنش باقی مانده و در همسرگزینی نیز معیار همراهی شوهر آینده با تداوم حضور و فعالیت خود را مهم می‌شمردند. مردان رزمنده و نیز درمانگر بعنوان زوج آتی این همراهی را می‌پسندیدند و با وجود مخاطرات بسیار مانع فعالیت‌های حرفه‌ای همسرانشان نبودند. اینهمه اما در گذر زمان و با غفلت از اهمیت نقش اجتماعی، اهداف، آرمان ها و کنش‌های این کنشگران مصمم در آن برهه حساس به فراموشی سپرده شد.

پی‌نوشت‌ها

۱. درمانی عازم مراکز درمانی عمدتاً صحرائی در مناطق عقبه جبهه شد.

تحلیل اجتماعی همسرگزینی در زنان امدادگر و پرستار فعال ... (سمیه سادات شفیعی) ۹۳

۲. این جمله دلالت بر آرمان های انقلاب اسلامی بعنوان زمینه آزادسازی فلسطین اشغالی دارد.

کتابنامه

- انتظاری، علی و ویسی، سیمین (۱۳۹۳) معیارهای همسرگزینی و رضایت از زناشویی، مطالعات جنسیت و خانواده، س ۲، ش ۲.
- رامهرمزی، معصومه (۱۳۹۷) امدادگر کجایی، خاطرات علی عطرش، مرکز اسناد و تحقیقات جنگ
- حیدری مقدم آرانی، عباس (۱۳۹۸). پروانه های سفید بهدارای رزمی دفاع مقدس، انتشارات موزه انقلاب اسلامی و دفاع مقدس.
- خان محمدی، فاطمه و پرتوی، لطیف (۱۳۹۶) بررسی رضایت از زندگی زناشویی در میان زوجین دارای سبک های سنتی و مدرن و عوامل اجتماعی، فرهنگی مرتبط با آن در شهر میاندوآب، مطالعات جامعه شناسی، س ۹، ش ۳۴.
- ساروخانی، باقر (۱۳۷۵). مقدمه ای بر جامعه شناسی خانواده. چاپ دوم، تهران: سروش
- ساسانی خواه فائزه (۱۳۹۸). چراغ های روشن شهر، خاطرات زهره فرهادی، انتشارات سوره مهر.
- شریفی، روح الله؛ موسوی، زینت السادات. (۱۳۹۶). به قول پروانه: خاطرات زهرامافر از زنان امدادگر استان قزوین. صریر و اداره کل حفظ آثار و نشر ارزش های دفاع مقدس استان قزوین.
- شعبانی، الهه، ساروخانی، باقر، لبیبی، محمد مهدی (۱۴۰۰) تغییرات الگوی ازدواج و تاثیر آن بر طلاق قطعی، سبک زندگی اسلامی با محوریت سلامت، د ۵، ش ۴.
- شهبابی، محمود (۱۳۷۲) تئور یها درباره انتخاب همسر چه می گویند؟ مجله زنان سال دوم. شماره ۱ و ۲ پیاپی ۱۰.
- صادقی، رسول، زنجری نسیبه، و محمودیانی، سراج الدین (۱۳۹۷) تاثیر الگوهای ازدواج در رضایت زناشویی و تمایل به طلاق در شهر تهران، فصلنامه شورای فرهنگی و اجتماعی زنان و خانواده، د ۲۱، ش ۸۱.
- عابدی، فاطمه (۱۳۹۷). پيله عشق، انتشارات خط شکنان. اداره کل حفظ آثار و ارزش های دفاع مقدس استان یزد.
- عباسی شوازی، محمد جلال، فاطمه ترابی (۱۳۸۵؛ الف) سطح، روند و الگوی ازدواج خویشاوندی در ایران، نامه انجمن جمعیت شناسی ایران، ش ۲.
- عباسی شوازی، محمد جلال، فاطمه ترابی (۱۳۸۵؛ ب) تفاوت های بین نسلی ازدواج خویشاوندی در ایران، محله انجمن جامعه شناسی، د ۷، ش ۴.
- فرجام فر، سهیلا (۱۳۸۱). کفش های سرگردان، انتشارات سوره مهر.

- قادری، طاهر و مردانی، سارا (۱۳۹۲) رابطه همسان همسری و مطلوبیت روابط زناشویی، برنامه ریزی رفاه و توسعه اجتماعی ۴، ش ۱۵
- قاضی، مرتضی، (۱۳۹۴). شماره پنج، نقش زنان در مقاومت آبادان به روایت فاطمه جوشی، تهران: مرکز اسناد و تحقیقات دفاع مقدس.
- میرمحمد رضایی، زهرا ساروخانی، باقر، سرایی، حسن (۱۳۹۶) جهانی شدن و تحولات جمعیتی خانواده ایرانی، زن و مطالعات خانواده، ش ۳۵، س ۹.
- هاشمی، سید ضیا، فولادیان مجید، فاطمه یامین، زینب (۱۳۹۳) بررسی تجربی دو نظریه رقیب همسرگزینی در ایران، فصلنامه تحقیقات فرهنگی ایران، د، ش ۷، ش ۴.

Blood, Robert.o. (1972). "The family", New York: The Free Press

Chung, W. and M. Das Gupta. 2007. "The Decline of Son Preference in South Korea: The Roles of Development and Public Policy," *Population and Development Review*, 33 (4): 757-783.

Chung, W. and M. Das Gupta. 2011. "Factors Influencing 'Missing Girls' in South Korea," *Applied Economics*, 43(24): 3365-3378.

Dasgupta, S. 2014. "Women's Partner Choices and Gender Relations in India," *Indian Journal of Economics & Business*, 13(3): 381-403.

Greenblat, cathy. (1977). S: The marriage game, New York, Random House, Inc

Hamid, S., R. Stephenson, and B. Rubenson. 2011. "Marriage decision making, spousal communication, and reproductive health among married youth in Pakistan," *Global Health Action*, 4.

Kalmijn M., 1991: Shifting boundaries: Trends in religious and educational homogamy. *American Sociological Review* 56: 786-800.

Rubio, G. 2014. "How love conquered marriage: Theory and Evidence on the Disappearance of Arranged Marriages," unpublished manuscript.

Yancey G. , (2007): Homogamy over the net: Using internet advertisements to discover who interracial dates, *Journal of Social and Personal Relationships*.